

Lesson 12

Birchos Hashachar III

אֲזֹר יִשְׂרָאֵל בְּגָבוּרָה

מקור הברכה — ברכות ס ע"ב כי אָסַר הַמַּיִינִיה, לִימָא: בְּרוּךְ... אֲזֹר יִשְׂרָאֵל בְּגָבוּרָה. When he fastens his belt, let him say: "Blessed... who girds Israel with strength."

The words of the tefilla

Blessed are You, Hashem our G-d, King of the world, who girds Israel with strength.	בְּרוּךְ אַתָּה יְיָהּ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲזֹר יִשְׂרָאֵל בְּגָבוּרָה:
In your own words:	

The Rishonim in the original · הראשונים במקורם

מהר"י בר יקר

חוגר חגורו ואומר אזור ישראל בגבורה [בנדפס: בתפארה, וטעות סופר הוא, שכל הפירוש כאן בגבורה]. ואזור הוא צרור בעצמו, כמו אזור חיל. וכן כתוב בירמיה: כאשר ידבק האזור אל מתני איש כן הדבקתי אלי את כל בית ישראל — מכלל שעשה הקב"ה אזור מִיִּשְׂרָאֵל ומאהבתם. ואימתי הם אזורו על מתניו — בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, כלומר שחפץ לעשות גבורה להנכם בשונאיהם, ואז נקרא האל הגדול הגבור; אבל אם אין עושין רצונו של מקום — הולכין שונאיהן של ישראל לתמיון וביתו חרב ונשרף, ואז אינו נקרא גבור, והוא כמו שנפלה חגורתו ממתניו. ולכך לא רצה דניאל לומר הגבור, שאמר: ביתו חרב והיכלו נשרף — איה גבורתו, איה נוראותיו. נמצא בפירוש: כשהוא רוצה לנקום נקמת היכלו וביתו אז הוא בגבורה, ואז אזור ישראל סביב מתניו בגבורה. וזהו נמי דכתיב נאזר בגבורה — אינו רוצה לומר שיש לו אזור של גבורה, אלא נאזר מישראל כשהוא בגבורה; ולכך לא נאמר נאזר בגבורה. ויש עוד לפרש אזור ישראל באמונה, דכתיב והאמונה אזור חלציו, וכתיב וארשתוך לי באמונה. ואזור הוא גבורה, כדאמרין בתנחומא: כיון שראו ארונו של יעקב התירו כל המלכים אזור מתניהם וחלקו לו כבוד — רמז: כמו שאבד יעקב גבורתו, כך אמרו כולם אבדה גבורתו. וכתיב נמי ויתן דמי מלחמה בחגורתו אשר במתניו — דומה כמו הגבור שחוגר כלי זין עליו במתניו, כמו הסיף והרומח. ועוד יש לפרש אזור ישראל בגבורה, כדאמרין בתנחומא: כי תשא את ראש בני ישראל — משל למלך שהיה לו פורפירין הרבה, והיה מצוה לאוהבו: פורפירא זו נערה וקפלה, שהיא חביבה עלי מכל פורפירין שבעולם; תן דעתך עליה, שאותה לבשתי ביום שנכנסתי למלכות, והיא דבקה במתני והריני מתגאה בה. אף כך אמר הקב"ה למשה: משה, תן דעתך על ישראל שהם דבקים במתני, כי כאשר ידבק האזור אל מתני איש כן הדבקתי אלי את כל בית ישראל. ומה שאמר שהוא מתגאה בה — היינו גבורה.

אבודרהם

אזור ישראל בגבורה — אומר בגמרא: כי אסר המיינייה מברך אזור ישראל בגבורה. פירש הראב"ד: המיינייה — על לבישת המכנסים, שישראל חייבין בהם משום ולא יראה בך ערות דבר. והרמב"ם ז"ל פירש: המיינייה — חגורתו, והוא על שם נאזר בגבורה, ועל שם אזור נא כגבר חלציר; והוא רומז למה שנאמר כי כאשר ידבק האזור אל מתני איש כן הדבקתי אלי את כל בית ישראל וגו'. ואמר בגבורה — כי באזור תלויה גבורת הגבור, כי בו תולה כלי זין שלו. ומלשון שנסדרו בגמרא אלו הברכות נראה כפירוש הרמב"ם ז"ל, שמזכיר שם כי אסר המיינייה אחר כי משי ידיה — ואין אדם לובש מכנסים שלו אחר שיטול ידיו.

סידור רבינו שלמה

ואזור עצמו באזורו כמנהג יוצאי דרכים, כדכתיב מתניכם חגרים, ואמרין במכילתא: מכאן ליוצאי דרכים. שיהיו זריזים — מברך אזור ישראל בגבורה.

רוקח

אזור ישראל בגבורה — אזור חלציו בזריזות לילך, כדאמרינן במכילתא: מתניכם חגרים — מכאן ליוצאי דרכים שיהיו זריזין. וגבי אזור שייך גבורה, כדכתיב נאזר בגבורה, וכתיב ותאזרני חיל. לפי שצריך אדם לאזור אזורו במתניו, משום הכן לקראת אלהיך ישראל; ובעת התפלה צריך להדק אזורו אליו, שנאמר כי כאשר ידבק האזור אל מתני איש כן הדבקתי אלי את כל בית ישראל נאם ה'.

ריקנטי

ברכת אזור ישראל בגבורה — על ענין הנקרא גבורה, כמו שאמרו רז"ל: אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום, והיא נתונה לישראל.

הערות (רמזי הרוקח וגימטריאותיו)

[1] אזור ישראל בגבורה — ט' תיבות, כנגד פסוק אנכי שבו ט' תיבות; וכן ה' עז לעמו יתן — ט' תיבות, שנתאזרו עוז וגבורה בתורה.

עוטר ישׁכאל בְּתַפְאָה

מקור הברכה — ברכות ס ע"ב פ' פ'יס סוֹדְכָא עַל רִישִׁיהּ, לִימָא: בְּרוּךְ... עוטר ישׁכאל בְּתַפְאָה. *When he spreads a covering over his head, let him say: "Blessed... who crowns Israel with splendor"*

The words of the tefilla

Blessed are You, Hashem our G-d, King of the world, who crowns Israel with splendor.	בְּרוּךְ אַתָּה יְיָהּ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם עוטר ישׁכאל בְּתַפְאָה:
In your own words:	

The Rishonim in the original • הראשונים במקורם

מהר"י בר יקר

מניח סדינו אומר עוטר ישראל בתפארה. היה לו לומר מעטר, כמו המעטרכי חסד ורחמים, או מעטיר, כגון צר המעטירה; אלא רוצה לומר עוטר ישראל — סובב ישראל: הוא עצמו עושה עטרה ותפארה מישראל, על שם אענדנו עטרות לי, ועל שם שאול ואנשיו עוטרים אל דוד ואל אנשיו [כן הגיה המהדיר על פי כתב יד מינכן]. והיה עוטר ישראל בתפארה על שם דכתיב ישראל אשר בך אתפאר — אני מתפאר בך על שאני מעלה אותך על ראשי לכבוד ולתפארת, כמו פארי המגבעות, שהוא שבח כובעיא; זהו רמז על החיה הקדושה שישראל חקוק במצחה, כדאמרינן בהיכלות. וכיון שהוא נותנה במצחו — הוא עושה תפארת לישראל, ואין ישראל עושין לו תפארת, כי אינו צריך לתפארת, אלא שבח הוא לישראל. וצריך אדם לעטר ראשו, שלא ילך בקומה זקופה, ולכך מברך.

אבודרהם

עוטר ישראל בתפארה — כשמניח סדינו על ראשו מברך עוטר ישראל בתפארה, על שם המעטרכי חסד ורחמים, ועל שם ישראל אשר בך אתפאר. והטעם לברכה זו — לפי שהיו עוטרים מצנפת, כדי שלא ילכו בגילוי הראש. ואמר כאן ישראל — לפי שהשכינה שורה עליהם. ובכל ארץ ישמעאל נהגין לאמרה, מפני שהם מניחים מצנפת על ראשם; אבל באלו הארצות אין נהגין לאמרה, כי אינם מניחים מצנפת, אבל נהגין לומר ברכה אחרת שאינה נזכרת בגמרא, והיא: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם מגביה שפלים [ואינה בנוסחנו], והטעם — כמו שפירשנו בברכת זוקף כפופים. ויש מקומות שמברכין הנותן ליעף כח [וכן הוא בנוסחנו], והטעם אפרשנו אצל גומל חסדים טובים.

סידור רבינו שלמה

[ברכת עוטר ישראל בתפארה אינה בסידור רבינו שלמה, כמנהג קצת גאונים שהסירוה לפי שאין עטיפת סודר נהגת במקומותם.]

ריקנטי

ברכת עוטר ישראל בתפארה — תבין מברכת הלבנה: עטרת תפארת לעמוסי בטן, שהם ישראל, שנאמר העמוסים מני בטן.

נְשָׁא עָשִׂנִי גוֹי • עֶבֶד • אִשָּׁה

The words of the tefilla

Blessed are You, Hashem our G-d, King of the world, who has not made me a non-Jew.	בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שְׁלֹא עָשִׂנִי גוֹי:
In your own words:	
Blessed are You, Hashem our G-d, King of the world, who has not made me a slave.	בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שְׁלֹא עָשִׂנִי עֶבֶד:
In your own words:	
Blessed are You, Hashem our G-d, King of the world, who has not made me a woman.	בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שְׁלֹא עָשִׂנִי אִשָּׁה:
In your own words:	

The Rishonim in the original • הראשונים במקורם

רש"י

כולי האי נמי — דמשבחת נפשך דאינך עם הארץ. לשון אחר: כולי האי נמי — בשלמא גוי ואשה, הואיל ולא בני מצוה ניהו, שפיר מברכת; אלא בור — בר מצות הוא. אלא מאי מברך — להשלים ג' ברכות דרבי מאיר. היינו אשה — דאשה נמי שפחה לבעלה כעבד לרבו. לשון אחר: היינו אשה — דלענין מצות אשה ועבד שוין, דגמרינן לה-לה. (רש"י מנחות מג ע"ב)

מהר"י בר יקר

שלא עשני גוי — ואפילו נתגייר; מעכבין המשיח הן, לפי שלא למדו לא מהן ולא מאבותם. שלא עשני עבד — ואפילו עבד ישראל, לפי שאינו ברשותו לקיים המצות כראוי, שהם כל היום מכבידין עליו לעשות מלאכתו. שלא עשני אשה — שאינה חייבת בכל המצות; ואף אימת בעלה עליה, ואינה יכולה לקיים אף מה שנצטווה, כדאמרינן בקדושין גבי כבוד אב ואם: אשה אין ספק בידה לעשות. ואף אין להן ממון לעשות צדקות. ועוד, כדאיתא בתנחומא: אף על פי שהתינוק יוצא ממעי אמו מלוכלך ומלא רירין — הכל מנשקין אותו והכל מחבקין אותו, וביותר כשהוא זכר; ועוד בבראשית רבה, שאין חביב לפני הקב"ה אלא הזכר; וכן במסכת שלשה דברים: שלשה דברים אין אדם רוצה שיבואו לו, ואי אפשר לעולם בלא הם — חומץ בינו, נקבה בבניו, ועשב בקמה. ובברכות ירושלמי מפרש: שלא עשני גוי — שאין הגוים כלום, שנאמר כל הגוים כאין נגדו; אשה — שאין אשה מצווה על המצות; בור — שאין בור ירא חטא. וזהו דמקשה במנחות: כולי האי? — פירוש: שאתה מנית עצמך כירא חטא.

אבודרהם

שלא עשני גוי, שלא עשני עבד, שלא עשני אשה — ומברך אדם בכל יום שלש ברכות אלו. הראשונה — שלא עשני גוי, מפני שאין הגוים כלום לפניו, שנאמר כל הגוים כאין נגדו, מאפס ותהו נחשבו לו. והשנית — שלא עשני עבד, מפני שאין העבד מצווה במצות עשה שהזמן גרמא; ועוד — שאין לו זכות אבות, שלא עמדו אבותיו על הר סיני; ועוד — שאין מאמינין בו, דמרבה עבדים מרבה גזל; ועוד — שאסור לישא בת ישראל, וקרוב לגוי. נשאל הרמ"ה: אם יכול לברך גר שלא עשני גוי, ושבו של עשני עבד? והשיב: כך ראינו, שאין הברכה אלא על תחלת ברייתו של אדם; לפיכך אין הגר מברך שלא עשני גוי, אלא אם כן הורתו ולידתו בקדושה. אבל השבוי מברך שלא עשני עבד — שלא תקנו ברכה זו מפני העבדות עצמה, אלא מפני שאין העבד חייב במצות ישראל, ואינו ראוי לבוא בקהל, ופסול לכמה דברים. והשלישית — שלא עשני אשה, מפני שאינה מצווה במצות עשה שהזמן גרמא: האיש דומה לפועל שנכנס לשדה חבירו ונטעה ברשות, והאשה דומה לנכנס שלא ברשות; ועוד — שאימת בעלה עליה, ואינה יכולה לקיים אפילו מה שנצטווה.

והנשים נוהגות לברך, במקום שלא עשני אשה — שעשני כרצונו, כמי שמצדיק את הדין על הרעה הבאה עליו [ובנוסח חב"ד אין הנשים אומרות ברכה זו].

סידור רבינו שלמה

וכיון שהתחיל בברכת בינה — יברך מיד שלא עשני גוי ואשה ועבד: שמבחיין בין טוב לרע, וידע שישראל יש להם שכר יותר מגוי ואשה ועבד, וגם חשוב טפי. [ושלא עשני עבד — דלא ניתו לזלזולי ביה; כן הוא בכתב יד.]

רוקח

שלא עשני גוי, שלא עשני עבד, שלא עשני אשה. בחדר "הגוף" כל הנשמות, הן של ישראל הן של גוים, אלא שיש כותל מבדיל ביניהן, והנשמות סמוכות אצל הגוים — בקרוב היה ראוי להיות גוי, אלא רחמי הקב"ה. ותדע, כי הגוים מתיהדים — מחמת שנשמתן היו קרובות בגוף לישראל שגברו. במנחות בפרק התכלת תניא: חייב אדם לומר שלש ברכות — שלא עשני גוי, דלא שייך במצות, ואין לו שכר בעמלו כי אם כמי שאינו מצווה ועושה; שלא לקח נשמה של גוי מן הפרגוד המצויירין בו נפשות של ישראל — והפרגוד הוא "הגוף", דאמרינן: עד שיכלו כל הנשמות שבגוף — ולא לקח שם נשמת גוי או עבד והטילה בגופו, ולא נשמת אשה לבראות אותה נקבה. גוי — אין לו שכר, וכל הגוים כאין נגדו. ועבד — אינו שייך בכל המצות כמו אשה, וחשוב כבהמה, שאין לו חייס, וזיל טפי מאשה. ואשה נמי לא שייכא בלימוד ולא בכל המצות. ומה שאין אומרים שלא עשני בור — דאמרינן בפרק התכלת שחייב אדם לברך, ונדחה — לפי שאין כל העולם עוסקים בתורה ובדרך ארץ, ואינו דומה לברכת להתעטף בציצית שהכל מתעטפין בה. ומה שאנו אומרים אצל ברכת שכוי שלא עשני גוי — לפי שמזכיר אשר נתן לשכוי בינה, אומר על אלו שלא נמסרה להם בינת התורה.

הערות (רמזי הרוקח וגימטריאותיו)

[1] שלא עשני גוי, שלא עשני עבד, שלא עשני אשה — בכל אחת ט' תיבות, כנגד אנכי ה' אלהיך שבו ט' תיבות; וכולן יחד כ"ז תיבות, כנגד כ"ז אותיות התורה (עם מנצפ"ך) — שאלו פטורים ממקצת התורה שנתנה בכ"ז אותיות. ושיטת התורה צריכה שתהא ג' פעמים ט' אותיות — למשפחתיכם.

Words to know — translate these exactly

אוֹזֵר	
בְּגִבוֹרָה	
עוֹטֵר	
בְּתַפְאֶרֶה	
עֶבֶד	

The questions

Seven to answer. The three marked ★ are there if you want to push further.

What are we thanking Hashem for in this bracha?

Why do we need to have a belt for davening?

What are we thanking Hashem for in this bracha?

What are we thanking Hashem for in this bracha?

What mitzvos does a goy have and what mitzvos does a Yid have?

Why don't we make the bracha in the positive "for making me a Yid" instead of in the negative "for not making me a goy"?

What are we thanking Hashem for in this bracha?

★ **What mitzvos does a free Yid have and what mitzvos does an Eved have?**

★ **What mitzvos does a Jewish man have and what mitzvos does a Jewish woman have?**

★ **What advantage does a Jewish woman have over an Eved?**

הוספות • Hosafos

How does having a belt make us spiritually "strong"?

Gevura is mastery: the belt marks the line past which the lower desires do not rule, letting the Divine soul's emotions come through — that is Israel 'girded with strength' (יפה שעה אחת תרכ; "עד")

Why do we need to have a hat for davening?

A hat over the head expresses that there is something above us — kabbalas ol and yiras Shamayim over the mind; and the deeper crown is tefillin, drawing Hashem's own Chochma and Bina into our head so a Yid's mind can recognize Him (the bar-mitzvah maamar: tefillin is like learning Torah all day)

What are we thanking Hashem for in this bracha?

שלא עשני אשה: for the chiyuv in ALL the mitzvos, including the time-bound ones (tefillin, tzitzis, sukkah...) — more obligations, more connections. Not a statement of worth but of chiyuvim.

Why do we make these brachos every day, instead of once in our lifetime — aren't we the same status of free Jewish man as we were yesterday?

Because every day Hashem re-creates us — חדשים לבקרים — and today's chiyuvim are given today. We don't thank for an old status; we thank for THIS morning's appointment to today's avoda. (And per the seder haberachos: each day's brachos are on each day's renewal.)

Where does the dry land we thank for in רוקע הארץ come from, according to the Rokeach?

Hashem took SNOW from under the Kisei HaKavod and threw it into the waters, and from it the earth was made — כי 'לשגל יאמר הוי ארץ', 'to the snow He says: become earth' (הוא ארץ). The pasuk has ten words, and so does the bracha: the ground under your feet, counted out of the pasuk of its own creation (Rokeach on birchos hashachar, from Pirkei d'R' Eliezer)

The Rokeach connects the gartel to a pasuk in Yirmiyahu. Which pasuk — and what does it make the belt mean?

— כי כאשר ידבק האזור אל מתני איש כן הדבקתי אלי את כל בית ישראל — 'as the belt clings to a man's waist, so I attached all of Beis Yisrael to Me.' Strapping the gartel before davening acts out our deveikus — and one girds himself because of הכון לקראת אלקיך ישראל: prepare yourself to meet your G-d (Rokeach)

The three brachos שלא עשני have exactly 9 words each — 27 in all. What does the Rokeach see in those numbers?

Each bracha's 9 words are against the 9 words of אלקיך אנכי ה' — the opening of the Aseres HaDibros: we thank for being fully commanded. And all 27 words are against the 27 letters of the Torah (the alef-beis with the five final letters) — for those the brachos speak of are exempt from parts of the Torah that was given in those letters (Rokeach)

Why is Kabbalas Ol called a 'garment'?

Because a garment wraps the whole person from head to foot, like a talis. Learning and feeling engage one faculty; Kabbalas Ol takes in all of him

What is tiredness really — and what does Hashem give in הנותן ליער כח?

Tiredness is the neshama's life and energy drawing back toward its own essence, out of being extended into the body. So He does not just return yesterday's energy: He gives כח, strength from the essence of the neshama — the כח of יהא כוחו שמה רבא בכל כוחו

What do the dry land and the water stand for in הים על הארץ?

The dry land is this revealed world, where a thing appears to exist apart from its source; the water is the spiritual worlds, where nothing is separate from Him. Water is lighter and should cover the earth — He spread the land over it and holds it there every moment. The concealment is deliberate (שער היחוד והאמונה)

The next three brachos are one sequence. What are the three garments, and what does each accomplish?

— אזור ישראל בגבורה — shoes, the garment of the feet: our power of action in the world. — עוטר ישראל בתפארה — gartel, above the legs near the heart: separating the mind and heart from the lower faculties. — תפילין של רש: the intellect of the Divine soul entering the animal soul